

RAZGOVOR: DR. SC. MIRKO BILANDŽIĆ, O UVOĐENJU VOJNE OBVEZE:

”Vojska je škola nacije, općoj populaciji treba sigurnosno obrazovanje!”

IZDVOJENO (HTTPS://PROMISE.HR/CATEGORY/IZDVOJENO/) 16. rujna 2024. | Promise.hr ()

„Nemam nikakvih dilema da nam vojna obveza treba, ali odluka o tome mora biti duboko promišljena. Znamo li uopće kakva je razina afiniteta mladih za vojni rok, kakva je rezistencija mladih ljudi na stres, sposobnost funkcioniranja u ‘totalnoj instituciji’, kakve su im radne navike, hoće li jesti sve što im se servira, kako ćemo ih probuditi u šest ujutro, kako ćemo ih odvojiti od ekrana i interneta?“

Piše: Dražen Boroš

Rat u srcu Europe, nestabilna politička i sigurnosna situacija u svijetu, rat na Bliskom istoku, masovne migracije prema Europi, napetosti i prijeteca retorika u našem susjedstvu, u BiH i Srbiji..., sve je to utjecalo da se u Hrvatskoj „s leda skine“ 2008. godine „zamrznuti“ obvezni vojni rok. Jer, sigurnost je najvažniji uvjet za razvoj i suverenitet svake zemlje i nacije.

Nositelj triju kolegija na Filozofskom

Na teme o „oživljavanju“ obveznog vojnog roka, je li se pogriješilo kad je politika odlučila 2008. suspendirati njegovo služenje, pa danas imamo nekoliko generacija muškaraca u najboljim godinama koji ne znaju što je kundak, kako obvezni vojni rok može pridonijeti jačanju društvenog kapitala, o vojnoj izobrazbi u drugim zemljama..., razgovarali smo s profesorom dr. sc. **Mirkom Bilandžićem**, predstojnikom katedre za vojnu sociologiju na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, gdje je nositelj triju kolegija: „Sociologija nacionalne i međunarodne sigurnosti“, „Sociologija vojske i rata“ te „Terorizam i društvo“. Područja njegova interesa i znanstveno-istraživačkog rada su nacionalna sigurnost, međunarodna sigurnost, socijetalna sigurnost, terorizam, protuterorizam, obavještajne studije, komparativni sustavi nacionalne sigurnosti, teorije sukoba, teorije moći, o čemu je objavio 10 knjiga, 50-ak znanstvenih i stručnih radova.

„Sigurnost nije sve, ali je sve bez sigurnosti – ništa! Sigurnost je javno dobro. Nemam nikakvih dilema da nam vojna obveza treba, jasno da postoje i kontra argumenti, kao što nema dileme da postoji i priziv savjesti iz etičkih, svjetonazorskih, religijskih ili ideoloških razloga, ali ne i priziv savjesti kao pomodarstvo ili bijeg od nečega. Pobornik sam uvođenja vojnog roka“, decidan je dr. sc. Bilandžić te naglašava da za takvu odluku moramo imati društveni i politički konsenzus.

Vojni rok trebao bi trajati četiri do šest mjeseci

„Riječ je o preozbiljnom pitanju koje se mora strateški, zakonski i sadržajno regulirati. Moramo znati stratešku orijentaciju, kakvu vojsku hoćemo, kakva nam je sigurnosna strategija i vojna doktrina, pa kad odgovorimo na ta pitanja, onda krenuti u operacionalizaciju za koju dob uvodimo obvezni vojni rok, koliki je to broj ljudi, koliko ponavljajućih kontingenata, gdje će biti smješteni, imamo li dovoljan broj vojnih instruktora, koliko će vojni rok trajati i kako to platiti. Prema preliminarnim aproksimativnim simulacijskim modelima zaključak o općoj vojnoj obvezi je operacionalan i primjereniji od modela vojne edukacije u godišnjoj rotaciji dva-tri ciklusa u trajanju od četiri do šest mjeseci. Za vojnu izobrazbu treba neko vrijeme, ne radi se tu samo o svladavanju baratanja puškom, nego o upoznavanju vojne kulture, spoznavanju što je vojska, vojna struktura, organizacija i profesija, o procesu vojne socijalizacije, razvijanju altruizma, osjećaja dužnosti, odgovornosti, kolektiviteta, zajedništva, za razliku od egoizma, individualizma i partikularizma na kojima počiva današnje civilstvo.“

Više je puta dr. sc. Bilandžić tijekom razgovora ponovio da odluka o obveznom vojnom roku mora biti duboko promišljena. Pita se znamo li uopće kakva je razina afiniteta mladih za vojni rok, kakva je rezistencija mladih ljudi na stres, sposobnost funkcioniranja u „totalnoj instituciji“, kakve su im radne navike, hoće li jesti sve što im se servira, kako ćemo ih probuditi u šest ujutro, kako ćemo ih odvojiti od ekrana i interneta?

Ne smije biti odvojena od društva

„Znate li kakvo je sigurnosno obrazovanje u Hrvatskoj na razini opće populacije? Nikakvo! Ljudi u vrijeme pandemije covida nisu znali staviti na lice medicinsku masku! Što vojska daje? Sigurnosno obrazovanje! Vojska je i škola nacije i ima različite dimenzije, jedna je nacionalno-emotivna – vojska je domoljubna! Druga je dimenzija ustavno-institucionalna u pogledu garanta sigurnosti društva i obrane države. I treće, vojska je „specijalno društvo“ unutar općeg društva za čiju je sigurnost zadužena. Stoga ne smije biti odvojena od društva, ne smije biti socijalno izolirana. Što danas prosječno hrvatski građanin zna o vojsci? Gotovo ništa. I vojska mora razvijati svoju ulogu u društvu, a vojne profesionalce treba odgajati i kao vojnike građane. Opća vojna obveza znači prelijevanje u civilno društvo osjećaja pripadnosti nečemu, kolektiviteta, sposobnosti žrtvovanja za opće dobro, društvene solidarnost, zajedništva, suživota bez podjela i atomizacije, dakle svega onoga što nam u društvu nedostaje. Mi još razmišljamo hoćemo li djeci u školi pustiti himnu“, kaže dr. sc. Bilandžić i uvodi nas u razgovor o tome kada su se i zašto masovne vojske reducirale i transformirale u profesionalne, no prethodno ističe sociološke zakonitosti vojske kao institucije i njezine uloge te percepcije i atraktivnosti vojne profesije. Prema istraživanjima društvenih stavova vojska kao institucija na vrhu je društvene ljestvice po uzvišenosti, stupnju povjerenja u institucije i ugledu, a nasuprot tome vojna je profesija kao zanimanje po privlačnosti na samom dnu.

Kraj Hladnog rata i profesionalizacija vojske

„Vojska je stup sigurnosti društva i države, obrana države, najorganiziraniji je društveni sektor jer u tome sudjeluje cijelo društvo i cijela država, a zašto je to bitno – radi odvratanja od rata i pobjede u ratu! Vojska je sasvim specifična organizacija koja ima uvijek istog nalogodavca i iste konzumente usluge – državu i društvo – a njezina organizacija determinirana je uvijek izvanjskim faktorima. Jedan od tih faktora je mikro i makro sigurnosno okruženje. Nekad smo imali masovne vojske s različitim modelima opće vojne obveze, a od kraja Hladnoga rata, otkako je prestala prijetnja velikog sukoba bipolarnog sustava, dogodila se promjena zbog izvanjskih faktora, pa je većina zemalja, posebno Europe, smanjivala svoje vojske. Na prijelazu iz 20. u 21. stoljeće čak je 10 milijuna vojnih profesionalaca ostalo bez posla. Istodobno je započelo smanjivanje svih investicija u vojsku, pa je većina europskih zemalja započela transformaciju oružanih snaga iz masovnog koncepta opće obrane te krenula u proces profesionalizacije vojske. To je ujedno značilo i promjenu uloge vojske, koja je iz iskonskog, misijskog poziva postala zanimanje uz dodjelu niza novih uloga, primjerice djelovanja u mirovnim misijama i asistencije civilnom sektoru sigurnosti.“

Ne jednom je dr. sc. Bilandžić u razgovoru naglasio da su nacionalna sigurnost i vojska uvijek strateška, a ne ad hoc pitanja.

Austrija, Švicarska i Finska mudrije od Hrvatske

„Pitanje vojske nije samo pitanje vojne ekspertize nego je to političko, sigurnosno, socijalno, ekonomsko i demografsko pitanje i upravo zato neke mudrije države poput Austrije, Švicarske ili Finske nisu nikad odstupile od svoje vojne strategije i doktrine. Za razliku od Hrvatske koja je u određenom trenutku ispunila svoje ciljeve, integrirala se u EU i ušla je u NATO savez te je na vojnom planu započela s prilagodbom zahtjevima savezništva. Uslijed pada afiniteta i iz ekonomskih i političko-psiholoških razloga vojna je obveza suspendirana bez konsenzusa i jednostavno je prešutno prihvaćeno zamrzavanje obveznog služenja vojnog roka kad smo ušli u NATO savez. Nikada nisam vidio nikakve izračune koji bi potkrjepljivali tu odluku, ne sjećam se nikakve rasprave u Saboru o tome, nikakve stručne ili javne rasprave, kao da je to bilo nešto samorazumljivo.“

E, sad su se promijenile izvanjske okolnosti, sigurnosna situacija presudno je utjecala da se počelo razmišljati o promjenama u vojsci i ulaganjima u vojno-obrambene proračune. Nakon inicijalnih posthladnoratovskih smanjenja vojnih snaga, arsenala oružja i vojnih proračuna, u promijenjenim sigurnosnim okolnostima vojni proračuni su u kontinuiranom porastu. Prema izvješću autoritativnog Stockholmskog međunarodnog instituta za istraživanje mira (SIPRI) ulaganja u vojnu obranu 2019. bila su 1917 milijardi američkih dolara, 2020. porasla su na

1981 milijardu, dok su 2022. bila na razini 2240 milijardi američkih dolara ili 2,2% globalnog BDP-a. Najveći dio tog iznosa otpada na SAD, 877 milijardi ili 40%, Kinu 292 milijarde ili 13% i Rusku Federaciju 87 milijardi ili 4%.

„Da. Vratio se i klasični rat u Europu, koji posljednjih desetljeća nije bio na sceni kao izvor ugrožavanja, tu je, gotovo, u susjedstvu, sa svim refleksijama koje ima. S druge strane imamo nestabilno okruženje, ekspanzionističke i agresivne izjave srpskog korpusa, pa je logično da imamo reminiscencije na blisku prošlost i da raste osjećaj domoljublja i potrebe za sigurnošću.

Prešutni konsenzus o obveznom vojnom roku

Trend je u Europi da se vrati obvezna vojna obuka, čini se da i kod nas oko tog pitanja postoji prešutni konsenzus, nisam vidio prevelikog oponiranja, a osobito nisam nigdje čuo da se netko pita trebaju li nam takva znanja i vještine“, kaže i odmah elaborira zašto nam trebaju vojnička znanja i vještine.

„Sigurnost nije fiksna ili dispozicijski već dinamičan i kompleksan proces, sigurnost nikada nije finalna i potpuno kompletiran proces, sigurnosne potrebe se stalno produciraju i reproduciraju. Za njihovo ostvarenje neophodno je i znanje koje se stječe edukacijom iz okvira teorijskih korpusa znanja i praktičnom izobrazbom kojom se stječu vještine. To uključuje opću vojnu obvezu u različitim modelima u nizu država, kao i modele edukacije i izobrazbe u obrambeno-vojnom području. To je okvir u kojem su se sustavna rješenja, sigurnosnog generalno i obrambenog partikularno, obrazovanja mladih iskristalizirala, primjerice, u nizu zemalja Europske unije. Cilj takvog obrazovanja za mlade ljude je prenijeti temeljna znanja, vještine te sigurnosnu svijest i prosigurnosne stavove“, kaže dr. sc. Bilandžić te navodi primjere vojne izobrazbe u pojedinim zemljama.

„Obrazovni programi pod različitim nazivima, sadržajima i statusima provode se u niz država. Primjerice u Švedskoj u okviru ‘Domovinske sigurnosti’ (Hemvärnet) formalni obrazovni programi obuhvaćaju mlade od 15 do 20 godina, dok su obrazovni programi u okviru Federacije za dobrovoljnu edukaciju i izobrazbu u obrambenom području (Försvarsutbildarna) namijenjeni za jačanje sposobnosti pojedinaca i društva u civilnim i vojnim krizama. U Njemačkoj su obrazovni programi za školsku populaciju usmjereni stjecanju vještina u odnosu na požare i pružanje prve pomoći, dok od 2012. njemački Bundeswehr nudi vojnu izobrazbu (Heidecamp) tijekom ljetnih praznika u trajanju do 14 dana. U Francuskoj su višerazinski programi edukacije: od onih koji su dio općeg obrazovnog kurikulumu do specijaliziranih programa. Primjerice, 2016. pokrenut je program Kadeti civilne sigurnosti (Cadets de la sécurité civile), koji djeluje na temelju sporazuma između ministra nacionalnog obrazovanja i ministra unutarnjih poslova. Program se sastoji od 30 sati nastave koja se održava tijekom cijele godine srijedom poslijepodne (dan koji je obično rezerviran za izvannastavne aktivnosti u francuskim školama) i sastoji se od tri modula: preliminarna prva pomoć; građansko obrazovanje; vatrogasna obuka. Godine 2018. latvijski parlament donio je odluku o uključivanje dvogodišnjeg (10. i 11. razred) obrambenog obrazovanja (Valsts aizsardzības mācība – VAM) u nastavni plan i program utvrđen u nacionalnom standardu srednjeg obrazovanja kao obveznog predmeta od 2024. godine. U Litvi je od 2011. operacionaliziran modul Domovinska obrana (Krašto gynyba) u okviru srednjoškolskog obrazovanja namijenjen polaznicima 11. i 12. razreda u trajanju od 34 nastavna sata. U Poljskoj od 2002. postoji niz programa dobrovoljne vojne izobrazbe za srednjoškolsku populaciju akreditiranih od strane Ministarstva obrazovanja i sporta. Programi uključuju teorijska znanja, samo-obrazovanje i praktičnu izobrazbu u opsegu 185-230 sati nastave. Primjerice 2024. u program Certified Military Uniformed Classes (Certyfikowane Wojskowe Klasy Mundurowe) bilo je uključeno 120 srednjih škola.“

Tekst je objavljen uz financijsku potporu Agencije za elektroničke medije iz Programa poticanja novinarske izvrsnosti.